

Για αγοράκια ή κοριτσάκια;
Η κατανόηση της σήμανσης χώρων υγιεινής
από μικρά παιδιά

Μαρία Παπαδοπούλου

Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής & Εκπαίδευσης ΑΠΘ mpapadopoulou@nured.auth.gr

Ειρήνη Χρυσικού

Νηπιαγωγός, Κάτοχος ΜΔΕ Παιδαγωγικού Τμήματος eirenechrysikou@gmail.com

Προσχολικής Εκπαίδευσης ΠΘ

<https://doi.org/10.26262/dvff-ze96>

Περίληψη

Στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις η καθημερινότητα ρυθμίζεται από σημεία που ορίζουν διαδρομές και χώρους σε μία πρόθεση άμεσης επικοινωνίας υπερβαίνοντας τα όρια της γλωσσικής σημείωσης. Ωστόσο, το νόημα αυτών των σημείων δεν είναι πάντα προφανές και άμεσα κατανοητό από τους αποδέκτες και τις αποδέκτριες, καθώς προϋποτίθενται δεξιότητες οπτικού γραμματισμού που, συχνά, κατακτώνται με την ηλικία, την εκπαίδευση ή την εμπειρία στο πλαίσιο κοινωνικών αλληλεπιδράσεων. Στο κείμενο παρουσιάζεται μικρής κλίμακας έρευνα που αφορά την κατανόηση της σήμανσης χώρων υγιεινής από παιδιά μικρών ηλικιών (32 νήπια και προνήπια) με στόχο τη διερεύνηση των σημείων που αναγνωρίζονται ευκολότερα από τα παιδιά, όταν επιχειρούν να διακρίνουν χώρους υγιεινής για γυναίκες και άνδρες, με παραμέτρους το φύλο και την ηλικία των παιδιών. Το υλικό της έρευνας συγκροτήθηκε από 15 ζεύγη σημείων που υποδεικνύουν χώρους υγιεινής για γυναίκες και άνδρες.

Λέξεις κλειδιά: σήμανση χώρων υγιεινής, παιδιά προσχολικής ηλικίας, αναγνώριση σημείων

Εισαγωγή

Η σήμανση των χώρων υγιεινής, ως διαδικασία σημείωσης, φαίνεται εκ πρώτης να εγγράφεται αποκλειστικά στο πεδίο της σημειωτικής, ωστόσο, όπως προκύπτει από τη σχετική έρευνα, το θέμα προσεγγίζεται από ποικίλες και συμπληρωματικές οπτικές. Ιστορικές προσεγγίσεις εντάσσουν τη σήμανση των χώρων υγιεινής στο ευρύτερο πλαίσιο της υγείας. Πολιτισμικές οπτικές αντιμετωπίζουν τη σήμανση ως μέρος της κουλτούρας ενός πολιτισμού, αλλά και ως

σημείο τομής, σύνθεσης ή επιβολής διεθνοποιημένης (global) και τοπικής (local) κουλτούρας, αναδεικνύοντας θέματα δικαιωμάτων, προσβασιμότητας και ισότητας ευκαιριών, έμφυλης ταυτότητας και κοινωνικού φύλου. Ακόμη, η σήμανση των χώρων υγιεινής αφορά, μεταξύ άλλων, ζητήματα αισθητικής και design.

Η παλαιότερη σήμανση χώρου υγιεινής εντοπίζεται σε αίθουσα χορού στην Γαλλία (1793), ('Garderober pour les Femmes'/'Garderober pour les Hommes') ενώ πιο εκτεταμένη χρήση αποκλειστικά γλωσσικής σημασιοδότησης συναντάται κατά τον 19^ο αιώνα στο Ηνωμένο Βασίλειο ('LADIES' ή 'LADIES CLOAKROOM'/'GENTLEMEN' ή 'GENTLEMEN CLOAKROOM') (Wright, 1960). Όσον αφορά την περίπτωση της Ελλάδας, η Pantounaki (2011) επισημαίνει ότι αν και οι πρώτες αναφορές για δημιουργία δημόσιων χώρων υγιεινής ανάγονται στο 1895, με την ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896, μόλις το 1956 γίνεται υποχρεωτική η γλωσσική σήμανση χώρων για άνδρες και για γυναίκες.

Η Ciochetto (2002), υιοθετώντας μία ιστορική οπτική, μελετάει τη σήμανση των δημόσιων χώρων υγιεινής ως ένδειξη πολιτισμικής ομοιομορφίας ή ποικιλότητας και επιχειρεί να ερμηνεύσει το ρόλο των σημάτων στις διαδικασίες ταύτισης/ένταξης και διαφοροποίησης/διαχωρισμού, αντίστοιχα. Στην ανάλυσή της επισημαίνει ότι η διάκριση των χώρων υγιεινής και, αντίστοιχα, των σημάτων που τους υποδεικνύουν, επιβλήθηκε διεθνώς ως μέρος του 'πακέτου του δυτικού' πολιτισμού μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο κυρίως από αμερικάνικες και δευτερευόντως από ευρωπαϊκές επιχειρήσεις. Το διεθνοποιημένο εμπόριο, οι μετακινήσεις και ο μαζικός τουρισμός οδήγησαν στην ανάγκη για σήμανση των δημόσιων χώρων υγιεινής με τέτοιο τρόπο, ώστε η πληροφορία να γίνεται κατανοητή από όλες/όλους, ανεξαρτήτως γλώσσας ή πολιτισμού. Στην πραγματικότητα, όπως επισημαίνουν οι Slater & Jones (2021), η οργάνωσης και διαφοροποίησης των χώρων, αλλά και τα σήματα που χρησιμοποιούνται για τη σήμανση των διακεκριμένων χώρων υγιεινής αντανακλούν πολιτισμικά στερεότυπα και αξίες.

Στην αναφορά του προγράμματος 'Around the toilet' οι Slater & Jones (2018) συζητούν για την προσβασιμότητα των δημόσιων χώρων υγιεινής στο Ηνωμένο Βασίλειο. Μολονότι η αρχική ομάδα αναφοράς περιοριζόνταν σε trans, queer και άτομα με αναπηρία, πολύ σύντομα το πρόγραμμα επεκτάθηκε και σε άλλες ομάδες πληθυσμού όπως γονείς, εργαζόμενους/ες στην καθαριότητα αλλά και ανθρώπους των οποίων οι θρησκευτικές πεποιθήσεις έχουν αντίκτυπο στη χρήση αυτών των χώρων. Όπως προκύπτει από τα δεδομένα της ερευνητικής διαδικασίας η κατασκευή και η σήμανση των χώρων απέχει από το να είναι συμπεριληπτική για τις διάφορες ομάδες πληθυσμού. Ειδικότερα, η σήμανση των χώρων υγιεινής αναφέρεται συχνά από τα υποκείμενα της έρευνας των Slater & Jones ως μέσο νομιμοποίησης σεξιστικών και ρατσιστικών αντιλήψεων και ιδεολογιών που προωθούν τον κοινωνικό αποκλεισμό αναπαράγοντας κοινωνικά και πολιτισμικά στερεότυπα. Αντίστοιχα, οι Afacan και Gurel (2015) προσεγγίζουν την χρήση της

τουαλέτας ως κοινωνικής δραστηριότητας και συζητούν το κατά πόσο ο σχεδιασμός των δημόσιων χώρων υγιεινής και η σήμανσή τους επηρεάζουν τη χρήση του χώρου και τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή.

Η αναζήτηση μίας παγκόσμιας οπτικής γλώσσας, που θα μπορούσε να υπερβαίνει γλωσσικά και πολιτισμικά όρια, απασχόλησε τους σχεδιαστές από τη δεκαετία του '20. Ο Otto Neurath δημιούργησε στυλιζαρισμένες και αφαιρετικές μορφές (μεταξύ άλλων, φιγούρες που αντιστοιχούν σε άνδρες και γυναίκες) για να μεταφέρει με οπτικό τρόπο σύνθετη πληροφορία. Η πιο συχνή σήμανση χώρων υγιεινής είναι αυτή που αρχικά διαμορφώθηκε για την βρετανική εταιρεία σιδηροδρόμων το 1960 και, με μικρές μετατροπές υιοθετήθηκε από το αμερικάνικο τμήμα μεταφορών (Department of Transportation, DOT) το 1974. Δύο σχηματικές φιγούρες που διαχωρίζονται από μία κατακόρυφη γραμμή και διαφέρουν μόνο λόγω του τριγωνικού σχήματος του κορμού της θηλυκής φιγούρας αποτέλεσαν τον βασικό σχεδιασμό σημάτων ένδειξης τουαλέτας σε όλο τον κόσμο και χρησιμοποιήθηκαν σε χώρους μεγάλης κίνησης πλήθους (π.χ. αεροδρόμια, γήπεδα για Ολυμπιακούς Αγώνες κ.α.). Όπως επισημαίνει η Ciochetto (2002) σε μέρη υψηλής ανθρώπινης κυκλοφορίας και διεθνοποιημένης μετακίνησης τα σήματα που υποδεικνύουν χώρους υγιεινής τείνουν να είναι πιο αφαιρετικά και στυλιζαρισμένα, ενώ σε χώρους μικρότερης κυκλοφορίας και σε τρίτες χώρες τείνουν να έχουν πιο 'τοπικά' χαρακτηριστικά και λαϊκότερη έκφραση.

Πέρα από την διεθνώς καθιερωμένη σήμανση χώρου υγιεινής για άνδρες ή γυναίκες μέσω της ενδυμασίας (φούστα / παντελόνι), όπως παρουσιάζεται ήδη από τους Ολυμπιακούς αγώνες του '60, εντοπίζονται πολλοί και διαφορετικοί τρόποι σήμανσης σε χώρους κυκλοφορίας μικρότερου πλήθους, όπως μπαρ, καφέ και εστιατόρια ή μαγαζιά. Για την κατηγοριοποίηση αυτού του υλικού έχουν προταθεί ποικίλες κωδικοποιήσεις. Ενδεικτικά, η Pantounaki (2011) διακρίνει το υλικό που συνέλεξε από διάφορες πόλεις της Ελλάδας σε σημεία: α) αποκλειστικά οπτικά, β) αποκλειστικά συμβολικά, γ) μεικτά και δ) περιπτώσεις όπου η σήμανση γίνεται μέσω κοινωνικών συμβάσεων (π.χ. χρώμα). Επίσης, ο Iio (2019), στη βάση δεδομένων που έφτιαξε με υλικό από την Ιαπωνία και άλλες χώρες, ταξινομεί τα σήματα ανάλογα με το εάν αποτυπώνουν πλήρεις ανθρωπόμορφες φιγούρες, μέρη αυτών ή λέξεις. Τέλος, ο Johannessen (2013) με δείγμα σήματα χώρων υγιεινής στη Δανία, θεωρεί ότι ο σχεδιασμός της γραφικής μορφής μπορεί να εξηγηθεί μέσω δύο συστημάτων: ΣΧΗΜΑ / ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ (SHAPE / ENSHAPENING) που λειτουργούν συνδυαστικά.

Όσον αφορά την κατανόηση της σήμανσης των χώρων υγιεινής από διάφορες ομάδες πληθυσμού, η έρευνα είναι ιδιαίτερα περιορισμένη. Οι Chen και Sie (2016) διερεύνησαν τη συσχέτιση παραμέτρων σχεδίασης των σημάτων με αποκλειστικά γλωσσική πληροφορία (στην αγγλική και στην κινεζική) και με χρωματική διαφοροποίηση (κόκκινο, μπλε, μαύρο και γέμισμα ή απουσία χρώματος στο

φόντο) με τον χρόνο που απαιτείται για την αναγνώρισή τους σε μία πειραματική μελέτη με δείγμα 100 μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας (φοιτητών/τριών και προσωπικού) στην Ταϊβάν. Η ερευνητική διαδικασία ανέδειξε συσχετίσεις σε κάποιες μεταβλητές, όπως για παράδειγμα μεταξύ φύλου, χρώματος και χρόνου αντίδρασης, όπως και μεταξύ γλωσσικής και οπτικής πληροφορίας. Συγκεκριμένα, όταν η γλωσσική πινακίδα για τον άνδρα είναι μπλε ή μαύρου χρώματος ο χρόνος αναγνώρισης είναι μικρότερος, ενώ στις περιπτώσεις κόκκινου χρώματος ο χρόνος αντίδρασης είναι μεγαλύτερος, υποδεικνύοντας την ύπαρξη στερεοτύπων που καθορίζουν την άμεση αναγνώριση της σήμανσης των χώρων υγιεινής. Επίσης, η γλωσσική πληροφορία στην κινέζικη γλώσσα αναγνωρίστηκε ταχύτερα από το σύνολο του δείγματος, έναντι των πινακίδων με οπτική πληροφορία ή με γλωσσική πληροφορία στην αγγλική γλώσσα.

Οι Trisnawati και Sriwarno (2018) συνδυάζοντας θεωρίες οπτικής αντίληψης και οπτικής κοινωνικής σημειωτικής, μελέτησαν τον τρόπο που προπτυχιακοί/ές φοιτητές/τριες αντιλαμβάνονται εικονιστικά σημεία για τη σήμανση χώρων υγιεινής με βάση μία κλίμακα οπτικής αναλογίας. Ο βαθμός δυσκολίας στην αναγνώριση των σημάτων, ο βαθμός δυσκολίας στην αναγνώριση της σήμανσης για κάθε φύλο, η πιθανότητα λανθασμένης επιλογής χώρου υγιεινής και η αμηχανία σε περίπτωση λάθους ήταν οι βασικές μεταβλητές της ερευνητικής διαδικασίας για την οποία χρησιμοποιήθηκαν τέσσερα ζεύγη πινακίδων αφαιρετικής αναπαράστασης γυναικείων και ανδρικών φιγούρων. Όπως διαπιστώνεται από τα αποτελέσματα της έρευνάς τους οι τρεις πρώτες μεταβλητές φαίνεται να συσχετίζονται μεταξύ τους, ενώ η 4^η μεταβλητή που αφορά την αμηχανία λόγω της εισόδου σε λανθασμένη τουαλέτα, σχετίζεται μόνο με την 3^η μεταβλητή, δηλαδή την πιθανότητα λάθους. Όσο πιο μεγάλη είναι η πιθανότητα λάθους, τόσο πιο μικρή είναι η αμηχανία.

Επίσης, οι Sutherland, Richards, και Buchanan (2016) εστίασαν στην αναγνώριση συμβόλων που χρησιμοποιούνται σε δημόσιους χώρους από άτομα με άνοια και διαπίστωσαν ότι εμφανίζεται ασυνέπεια στις απαντήσεις τους για μία σειρά από σύμβολα καθημερινής χρήσης. Η απουσία συσχετίσεων με την καθημερινότητά τους ήταν ένας παράγοντας που δυσκόλευε την αναγνώριση των συμβόλων, όπως και η παρουσία πολλών στοιχείων μέσα σε μία πινακίδα. Συχνή ήταν η αδυναμία αναγνώρισης του συμβολικού χαρακτήρα των σημείων που οδηγούσε σε κυριολεκτικές, και άρα λανθασμένες, απαντήσεις.

Σχετικά με την αναγνώριση της σήμανσης χώρων υγιεινής από παιδιά μικρών ηλικιών, η έρευνα είναι ακόμη πιο περιορισμένη. Όσον αφορά το ευρύτερο ζήτημα της κατανόησης σημείων η έρευνα περιορίζεται στην κατανόηση σημάτων οδικής σήμανσης και σημάτων που δηλώνουν κίνδυνο (ενδεικτικά: Trifunović, Pešić, Čičević, & Antić, 2017, Waterson, & Monk, 2014), ενώ ειδικότερες αναφορές για την κατανόηση σημάνσεων που αφορούν χώρους υγιεινής εμφανίζονται έμμεσα

σε έρευνες που αφορούν τον χαρτογραφικό γραμματισμό παιδιών μικρών ηλικιών, ως μέρος του ευρύτερου πλέγματος συμβόλων που παρουσιάζονται σε χάρτες (ενδεικτικά: Γκόρια, 2014, Κατσιμπέρη, 2015).

Λαμβάνοντας υπόψη την περιορισμένη βιβλιογραφία για το θέμα, καθώς και το γεγονός ότι η αναγνώριση των χώρων υγιεινής και η ορθή επιλογή είναι μία σημειωτικά διαμεσολαβούμενη κοινωνική ανάγκη που αφορά την καθημερινότητα των παιδιών, η παρούσα έρευνα επιχείρησε να διερευνήσει τα παρακάτω:

1. Είναι σε θέση τα παιδιά μικρών ηλικιών (4-6) να διαχωρίσουν χώρους υγιεινής για γυναίκες και άνδρες με βάση τη σήμανση που χρησιμοποιείται;
2. Με βάση ποια στοιχεία τα παιδιά οδηγούνται στις επιλογές τους;

Μέθοδος

Στην έρευνα συμμετείχαν τριάντα δύο (32) παιδιά που φοιτούσαν σε νηπιαγωγείο της πόλης του Βόλου, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 1.

Πίνακας 1. Κατανομή του δείγματος ανά φύλο και ηλικία.

	Αγόρια	Κορίτσια
Νήπια	9	13
Προνήπια	7	3

Πριν την κυρίως ερευνητική φάση, υλοποιήθηκε πιλοτική έρευνα σε μικρό δείγμα παιδιών (4), ένα από κάθε ομάδα, ώστε να ελεγχθεί η καταλληλότητα της σχεδιαζόμενης έρευνας.

Για τη διεξαγωγή της έρευνας δόθηκε γραπτή συγκατάθεση από τους γονείς και κηδεμόνες των παιδιών. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με ατομικές συνεντεύξεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στις δύο αίθουσες του νηπιαγωγείου, κατά την διάρκεια των ελεύθερων δραστηριοτήτων. Η ερευνητική διαδικασία περιλάμβανε δύο στάδια. Στην πρώτη φάση τα παιδιά έπρεπε να επιλέξουν το σήμα υγιεινής που αντιστοιχούσε σε χώρο υγιεινής για κορίτσια ή αγόρια, αντίστοιχα, με βάση ένα μικρό σενάριο : Δύο κουκλάκια playmobil (ο Φοίβος και η Αθηνά) βρέθηκαν σε ένα κατάστημα και έπρεπε να πάνε στην τουαλέτα χωρίς συνοδεία γονέα. Επειδή όμως δεν ήξεραν σε ποια πόρτα να μπου, ζητήθηκε από τα παιδιά να τους βοηθήσουν να επιλέξουν τον κατάλληλο χώρο. Στα παιδιά επιδεικνύονταν ζευγάρια σημάτων και τους προτεινόταν να επιλέξουν το κατάλληλο για την Αθίνα και τον Φοίβο. Στη συνέχεια, αυτά καλούνταν να εξηγήσουν τους λόγους για την κάθε επιλογή τους.

Στη δεύτερη φάση, τα παιδιά έπρεπε να τοποθετήσουν τα σήματα σε δύο καλαθάκια (της Αθηνάς και του Φοίβου, αντίστοιχα) χωρίς να χρειάζεται να εξηγήσουν

τους λόγους επιλογής. Αυτό το στάδιο κρίθηκε αναγκαίο ώστε να διερευνηθεί εάν η κατηγοριοποίηση των σημάτων από τα παιδιά γινόταν τυχαία ή βάσει κριτηρίων.

Στον Πίνακα 2 εμφανίζεται η κωδικοποίηση των σημείων που παρουσιάστηκαν στα παιδιά με βάση τον τρόπο που αναπαρίσταται το φύλο και τη διαδικασία σημείωσης.

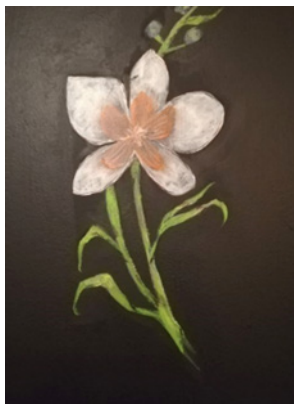
Πίνακας 2. Κωδικοποίηση του ερευνητικού υλικού.

Αναπαραστάσεις φύλου και διαδικασία σημείωσης		Ζεύγη πινακίδων
<i>Εικονική αναπαράσταση θηλυκού/αρσενικού με βάση εξωτερικά χαρακτηριστικά</i>		
	Ολόκληρη φιγούρα	[9]
	Μέρος γυναικείας/ανδρικής φιγούρας (κεφάλι/πρόσωπο, κεφάλι και κορμός, γενετικά όργανα, μουστάκι/κόκκινα χείλη)	[7, 3, 2, 12, 13, 14]
	Ρουχισμός	[15, 3, 2, 9]
	Σήμανση θηλυκού και αρσενικού μέσω του διαφορετικού τρόπου ούρησης (ανθρώπινη φιγούρα και πράξη)	[4,11,2]
<i>Συμβολική αναπαράσταση θηλυκού/αρσενικού</i>		
	οπτικά σύμβολα	[5 και 14, το δεύτερο περιέχει και οπτική αναπαράσταση γυναίκας/άνδρα]
	γλωσσικά σύμβολα	[2, 12 και 6] ¹
	κοινωνικά διαμεσολαβημένη στερεοτυπική ιδιότητα θηλυκού/αρσενικού	[8]
	κοινωνικά διαμεσολαβημένη ταύτιση φύλου με χρώμα	[6, 1, 15, 12]
	μεταφορά ιδιοτήτων από ζώα και φυτά (γάτα και σκύλος, λουλούδι και κάκτος ως στοιχεία που δηλώνουν το θηλυκό και το αρσενικό, αντίστοιχα)	[1, 10]

Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της ερευνητικής διαδικασίας παρουσιάζονται αρχικά χωριστά για κάθε ζεύγος εικόνων και, στη συνέχεια, συνοπτικά σε πίνακες και γραφήματα.

1. Ωστόσο σε όλες τις περιπτώσεις του δείγματος τα σημεία ήταν μεικτής φύσης και άρα δεν ήταν αναγκαία η γνώση των συμβόλων για τη διάκριση του χώρου υγιεινής

1^ο ζεύγος

Ένας κάκτος και ένα λουλούδι υποδηλώνουν τους χώρους υγιεινής για αγόρια και κορίτσια, αντίστοιχα μέσω μίας συμβολικής διαδικασίας μεταφοράς ιδιοτήτων.

Όπως φαίνεται από τις απαντήσεις τους, τα παιδιά επιλέγουν τη σήμανση που αντιστοιχεί σε χώρο υγιεινής για αγόρια και κορίτσια, μέσω:

- α) του αναπαριστώμενου αντικειμένου (λουλούδι) το οποίο ταυτίζουν με τα κορίτσια, γιατί στα κορίτσια προσφέρονται λουλούδια, τα κορίτσια φοράνε ρούχα με λουλούδια (*Κυρία εμένα ο μπαμπάς μου μια μέρα μου έφερε και μένα λουλούδι, Από το λουλούδι, τα κορίτσια φοράνε λουλούδια. Η μαμά μου πήρε μια μπλούζα με λουλούδια*) χωρίς να δίνεται μια αντίστοιχη εξήγηση για τον κάκτο και λειτουργώντας μέσω αποκλεισμού (εφόσον το λουλούδι αντιστοιχεί στην Αθηνά αυτό που μένει θα είναι για τον Φοίβο)
- β) του χρώματος, θεωρώντας το πράσινο πιο 'αγορίστικο' (*Από το χρώμα . Πράσινο είναι για τα αγόρια και να σου πω πράσινοι είναι και οι δεινόσαυροι που μου αγοράζει ο μπαμπάς, Έχει πιο ωραίο χρώμα, και μοιάζει με το σπίτι του Ντιέγκο* [πράσινος παιδικός ήρωας]) και το ροζ ή το άσπρο πιο 'κοριτσίστικα' (*Ναι, αυτό το λουλούδι είναι πράσινο και αυτό ροζ*), και
- γ) του μεγέθους, αλλά με διαφορετικές ερμηνείες ανά φύλο. Τα αγόρια επιλέγουν τον κάκτο ως μεγαλύτερο αντικείμενο, ενώ τα κορίτσια το λουλούδι ([κορίτσι] *Εδώ [δείχνει κάκτο] έχει μικρά λουλούδια. Αυτό είναι μεγάλο [δείχνει λουλούδι], ενώ [αγόρι] Αυτό είναι μικρό λουλούδι. Ο Φοίβος θα μπει στο μεγάλο. Είναι μεγαλύτερος*).

Κάποιες φορές οι απαντήσεις τους δεν είναι σαφείς και απλώς αναφέρουν τα δύο αντικείμενα (κάκτος / λουλούδι) ή δεν αναφέρουν τους λόγους επιλογής (*γιατί έτσι*), κάτι που ισχύει για αρκετά ζεύγη εικόνων, κυρίως σε περιπτώσεις όπου η αναγνώριση της σήμανσης δεν ήταν εύκολη για τα παιδιά.

2^ο ζεύγος

Στο συγκεκριμένο ζεύγος εικόνων η πληροφορία μεταφέρεται μέσω της φιγούρας άνδρα /γυναίκας σε στάση σώματος πριν την ούρηση με ταυτόχρονη παρουσία γλωσσικής πληροφορίας. Τα παιδιά διέκριναν εύκολα τον χώρο υγιεινής για γυναίκες /άνδρες μέσω των αναπαριστώμενων προσώπων. Στις απαντήσεις τους περιορίζονταν να αναφέρουν ότι αυτό είναι κορίτσι και αυτό αγόρι (άρα στον κάθε χώρο υγιεινής θα πάνε η Αθηνά και ο Φοίβος αντίστοιχα), ενώ σε κάποιες περιπτώσεις έδωσαν διευκρινίσεις εστιάζοντας στο ρούχο (φόρεμα), στην κοτσίδα στα μαλλιά και στο τριαντάφυλλο που εμφανίζεται στην εικόνα (' Γιατί αυτό είναι κορίτσι και κρατάει και τριαντάφυλλο ' Έεε φοράει φόρεμα και έχει κοτσίδα')

3^ο ζεύγος

Ανδρική και γυναικεία φιγούρα με επίσημα ρούχα εποχής χωρίς κεφάλι. Στη θέση του κεφαλιού μία μπανάνα και μία κόκκινη πιπεριά, για άντρα και γυναίκα και η κάθε φιγούρα κρατάει σύμβολο φύλου (εποχής) (φλυτζάνι τσαγιού και τσιγάρο, αντίστοιχα).

Στις περισσότερες περιπτώσεις τα παιδιά εστίασαν στα ρούχα (‘Αυτός φοράει γραβάτα και κοστούμι’), ωστόσο αρκετές απαντήσεις συμπεριέλαβαν την μπανάνα και την πιπεριά, άλλοτε ορθά άλλοτε λάθος. Άλλωστε, η σημειωτική διαδικασία που οδηγεί στην ταύτιση ΜΠΑΝΑΝΑ=ΑΝΔΡΑΣ και ΠΙΠΕΡΙΑ=ΓΥΝΑΙΚΑ, είναι εξόχως έμμεση, αντλεί από κοινωνικά στερεότυπα που δεν φαίνεται να τα γνωρίζουν τα νήπια και, άρα δεν είναι εμφανής (ευτυχώς!) στα παιδιά. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι υπήρξαν πολλές λανθασμένες επιλογές και μετρημένες επεξηγήσεις των επιλογών τους.

4^ο ζεύγος

Οπτική αναπαράσταση του διαφορετικού τρόπου ούρησης με τη χρήση παιδικών φιγούρων. Τα παιδιά εστίασαν κυρίως στο φύλο των αναπαριστώμενων διακρίνοντας κυρίως το κορίτσι από την πλεξούδα, την κορδέλα και τα μακριά μαλλιά. Ωστόσο, σε αρκετές απαντήσεις γίνεται αναφορά στον διαφορετικό τρόπο ούρησης (‘Τα κορίτσια κάθονται να κάνουν πιπί, ο Νίκος (αδερφός) κάθεται έτσι [δείχνει την εικόνα]’) ανεξαρτήτως του φύλου των παιδιών.

5^ο ζεύγος

Η αναπαράσταση του φύλου γίνεται αποκλειστικά με σύμβολα. Όπως φαίνεται από τον χαμηλό βαθμό επιτυχούς αναγνώρισης του συγκεκριμένου ζεύγους εικό-

νων, η δημιουργία του νοήματος μέσω των συγκεκριμένων συμβόλων δεν ήταν γνωστή στα παιδιά. Επίσης, πολύ λίγα παιδιά αιτιολόγησαν τις επιλογές τους είτε αυτές ήταν ορθές είτε λανθασμένες. Κάποια παιδιά αναζήτησαν:

- α) ομοιότητες με γνωστά τους αντικείμενα που χαρακτηρίζουν άντρες ή γυναίκες (‘Αυτό είναι ένα δαχτυλίδι και αυτό ένα σπαθί’, ‘Γιατί αυτό είναι ένα βέλος, και είναι για αγόρια’) είτε
- β) με ήδη κατακτημένα γραφικά σύμβολα –άλλοτε ορθά και άλλοτε λανθασμένα (‘Γιατί αυτό είναι Φ όπως Φοίβος’)

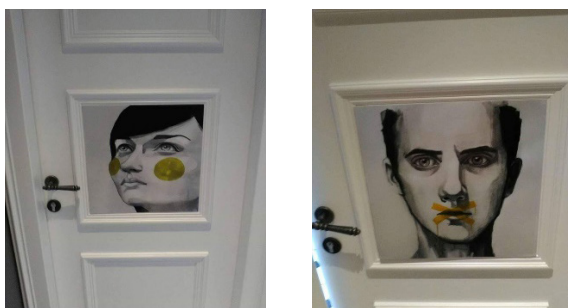
6^ο ζεύγος

Η πινακίδα αναγνωρίζεται από την ταύτιση του χρώματος με το αντίστοιχο φύλο μέσω μίας κοινωνικά διαμεσολαβημένης αντίληψης ότι το μπλε αντιστοιχεί στα αγόρια και το ροζ στα κορίτσια, καθώς και από τα γλωσσικά σύμβολα (στα οποία επίσης χρησιμοποιείται αντίστοιχο χρώμα).

Το χρώμα ως συμβολική σήμανση αρσενικού ή θηλυκού αντίστοιχα, αναγνωρίστηκε από το σύνολο σχεδόν των παιδιών που έδωσαν ορθές απαντήσεις. Καμία απάντηση δεν περιέλαβε την γλωσσική πληροφορία που ήταν στα αγγλικά και ήταν διαφορετική από τη συνήθη (Man/woman).

7^ο ζεύγος

Σήμανση άνδρα και γυναίκας μέσω μετωπυμίας, αναπαράσταση μόνο του κεφαλιού, αναγνώριση λόγω ομοιότητας με αναπαριστώμενα πρόσωπα.

Η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών αναγνώρισε τις ανθρώπινες μορφές ως ενδείκτες χώρου υγιεινής ανδρών και γυναικών. Ελάχιστες απαντήσεις, και μάλιστα λανθασμένες, εστίασαν στο χρυσαφί χρώμα που άλλωστε δεν έχει ιδιαίτερη σημειωτική λειτουργία στη συγκεκριμένη περίπτωση.

8^ο ζεύγος

Συμβολική σχέση μέσω αναπαραγωγής κοινωνικού στερεότυπου (ο άνδρας λιγόλογος /η γυναίκα φλύαρη).

Τα παιδιά εστίασαν στην ποσότητα των γραμμάτων θεωρώντας ότι α) ότι η λέξη κορίτσια είναι μεγαλύτερη από την λέξη αγόρια, άρα επέλεξαν την πόρτα με τα περισσότερα γράμματα ('Γιατί τα κορίτσια έχουν πολλά γράμματα'), β) η λέξη Α-ΘΗ-ΝΑ έχει τρεις συλλαβές, μία περισσότερη από τον ΦΟΙ-ΒΟ και άρα θα πρέπει πάλι το κορίτσι να πάει στην πόρτα με τα περισσότερα γράμματα ('Γιατί έχει πολλά γράμματα για την Α- ΘΗ- ΝΑ και λίγα για τον ΦΟΙ- ΒΟ'). Επίσης, επέλεξαν με βάση το χρώμα, όπως το φαντάστηκαν τα ίδια ('Η μαύρη πόρτα για τα κορίτσια, η άσπρη για τα αγόρια' 'Γιατί είναι μέρα και νύχτα'). Ο λόγος που κάποια παιδιά απέδωσαν το 'μαύρο' χρώμα της νύχτας στα κορίτσια, παραμένει αδιευκρίνιστος.

9^ο ζεύγος

Σχέσεις οπτικής ομοιότητας με ανδρική και γυναικεία φιγούρα (μάγος/μάγισσα) που η κάθε μία παρουσιάζεται αδρομερώς ως σκιά.

Τα παιδιά μπόρεσαν εύκολα να αναγνωρίσουν τις φιγούρες του μάγου και της μάγισσας και να καταλάβουν ότι δηλώνεται χώρος υγιεινής για αγόρια και κορίτσια, αντίστοιχα. Το ραβδί του μάγου, το καπέλο και η μεγάλη μύτη της μάγισσας, αλλά και συνολικά το κουστούμι και των δύο διευκόλυναν τα παιδιά να διακρίνουν το αρσενικό από το θηλυκό ανατρέχοντας σε εμπειρίες τους από τον κόσμο

των παραμυθιών (‘Από τα καπέλα το κατάλαβα, αυτό είναι κοριτσίστικο όπως στην στολή την Halloween’, ‘Η μάγισσα έχει μεγάλη μύτη, ο μάγος καπέλο’, ‘Ο μάγος κρατάει ραβδί και η μάγισσα πουλί’)

10^ο ζεύγος

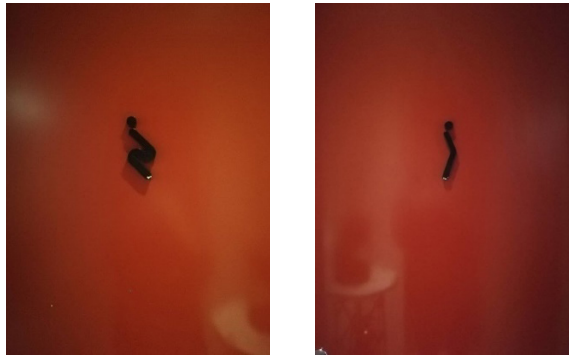

Η σήμανση γίνεται μέσω των μορφών δύο ζώων, μίας γάτας και ενός σκύλου και επιτείνεται (τυχαία) από το γραμματικό γένος. Δεν υπάρχει κατ’ ανάγκην ομοιότητα με κάτι θηλυκού ή αρσενικού τύπου μολονότι συχνά σε σήματα χώρων υγιεινής, στην Ελλάδα και αλλού, χρησιμοποιούνται τα συγκεκριμένα ζώα για την ίδια επιλογή.

Τα παιδιά αναγνώρισαν εύκολα την γάτα ως ένδειξη θηλυκότητας (άλλωστε συχνά η γάτα ταυτίζεται με την χάρη, τη σαγήνη, την τσαχπινιά που στερεοτυπικά θεωρούνται γυναικεία χαρακτηριστικά). (‘Η γάτα είναι όμορφη γιαυτό και είναι κορίτσι’). Αντίστοιχα αναζητήθηκαν στερεοτυπικά χαρακτηριστικά ‘αρρενωπότητας’ στην εικόνα του σκύλου (‘Γιατί ο σκύλος είναι άγριος’ ‘Γιατί νομίζω ότι στα αγόρια αρέσουν τα σκυλιά’). Όπως φαίνεται από τον αρκετά μεγάλο αριθμό αντίστοιχων απαντήσεων, τα παιδιά έχουν εσωτερικεύσει αυτούς τους ρόλους, σε

μεγάλο βαθμό. Ωστόσο και σε αυτή την περίπτωση υπάρχουν πολλά παιδιά που δεν απαντούν πιο συγκεκριμένα ως προς τους λόγους που τα οδήγησαν στις συγκεκριμένες επιλογές. Πέρα από το παραπάνω, σε αρκετές απαντήσεις τους τα παιδιά έκαναν αναφορά στο γραμματικό γένος (*Γιατί είναι Η γάτα και Ο σκύλος, είναι αγόρι - κορίτσι*)

11^ο ζεύγος

Οπτική αναπαράσταση της πράξης της ούρησης με τη βοήθεια ελλειπτικών φιγούρων.

Περίπου τα μισά παιδιά μπόρεσαν να ταυτίσουν τις δύο φιγούρες με άντρα και γυναίκα, αντίστοιχα χωρίς όμως, σε πολλές περιπτώσεις να αιτιολογήσουν τις επιλογές τους, είτε αυτές ήταν ορθές είτε λανθασμένες. Από τις ελάχιστες ορθές αιτιολογήσεις, ενός αγοριού νηπίου (*Είναι ανθρωπάκια χωρίς χέρια αυτά. Αυτό εδώ κάνει τσίσα όρθιο και αυτό ξαπλώνει*). Αντίστοιχη, αλλά ελλιπέστερη είναι η απάντηση προνηπίου αγοριού (*Αυτό μοιάζει με κακά [δείχνει γυναικεία φιγούρα], ο Φοίβος ήθελε να κάνει τσίσα και η Αθηνά κακά*) με αναφορά στη διαφορετική πράξη που επιτελείται από κάθε παιδί. Σε κάποιες περιπτώσεις, τα παιδιά ταύτισαν τις φιγούρες με πιο οικεία σχήματα όπως (*Το σκουλήκι είναι το αγόρι και το σαλιγκάρι το κορίτσι*), ή με τη μορφολογία των λέξεων (*Στο ς θα μπει ο Φοίβος τα αγόρια έχουν ς στο τέλος [δείχνει γυναικεία φιγούρα] και στο ι θα μπει Η Αθηνά γιατί είναι κορίτσι είναι Η Αθηνά*). Παρότι στο ζεύγος εικόνων παρουσιάζεται τόσο η σχηματική μορφή όσο και η ίδια η πράξη της ούρησης που θεωρητικά θα μπορούσε να διευκολύνει την αναγνώριση του χώρου υγιεινής, τα παιδιά δυσκολεύτηκαν ιδιαίτερα, τόσο στην επιλογή όσο και στην αιτιολόγηση. Δηλαδή επιβεβαιώνεται, αυτό που γνωρίζουμε από προηγούμενες έρευνες, ότι η ελλειπτικότητα στα σχήματα δεν γίνεται εύκολα κατανοητή από παιδιά μικρών ηλικιών.

12^ο ζεύγος

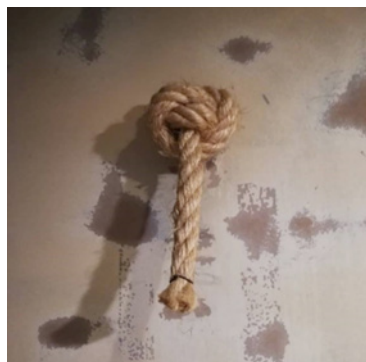
Διπλή σήμανση μέσω γλωσσικής πληροφορίας (MEN/WOMEN) και χαρακτηρι-

στικού που προσδιορίζει το φύλο (μουστάκι, κόκκινα χείλια).

Το συγκεκριμένο ζεύγος εικόνων δεν δημιούργησε κανένα πρόβλημα στα παιδιά. Στις απαντήσεις τους ταύτισαν το ΜΟΥΣΤΑΚΙ με τον ΑΝΔΡΑ και τα ΚΟΚΚΙΝΑ ΧΕΙΛΙΑ με τη ΓΥΝΑΙΚΑ. (*Μουστάκι έχει και ο παππούς γκρι, και χείλια ροζ η μαμά*)

13^ο ζεύγος

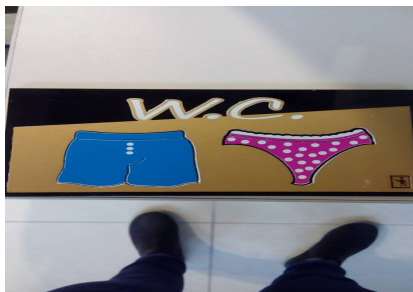
Αφαιρετική, οπτική αναπαράσταση αρσενικών και θηλυκών γενετικών οργάνων.

Τα παιδιά, όπως ήταν αναμενόμενο, δεν ταύτισαν τα σχήματα με γενετικά όργανα. Θεώρησαν ότι η πάνω άκρη του κύκλου ή της γραμμής αντιστοιχούν σε μαλλιά και ταύτισαν το θηλυκό με τα πολλά μαλλιά και το αρσενικό με τα λιγότερα (*Το κορίτσι έχει τσαπατσούλικά μαλλιά, το αγόρι καρφάκια* 'Αυτά τα μαλλιά είναι καρφάκια εδώ να μπει ο Φοίβος' *Πολλά μαλλιά, λίγα μαλλιά*). Σε μία εναλλακτική πρόταση, το νήπιο κορίτσι ταυτίζει τα σχήματα με ζώα που διαθέτουν παραπλήσια χαρακτηριστικά (ευθεία, κύκλος) (*Αυτό είναι ένα αρκουδάκι, και αυτό ένα φίδι και η Αθηνά θέλει τον αρκούδο*)

14^ο ζεύγος

Διπλή σήμανση μέσω σχηματικής φιγούρας άνδρα και γυναίκας που ενσωματώνεται σε σύμβολο.

Τα παιδιά μπόρεσαν εύκολα να ταυτίσουν το κάθε σήμα με την αντίστοιχη τουαλέτα. Η επιλογή τους βασίστηκε κυρίως στην αναγνώριση της γυναικείας φιγούρας (‘Φοράει φούστα’ *Είναι μπαλαρίνα αυτή, σαν την αδερφή μου’ Έχουν ρούχα για αγόρια και για κορίτσια. Δεν βλέπεις;*). Μόνο ένα κορίτσι προνήπιο παρατήρησε το σύμβολο, το οποίο λανθασμένα ταύτισε με δαχτυλίδι (‘Επειδή φοράει φόρεμα και δαχτυλίδι με Χ πάνω’)

15^ο ζεύγος

Τα φύλα αντιπροσωπεύονται μέσω του διαφορετικού είδους και χρώματος εσωρούχων.

Ελάχιστες απαντήσεις εστίασαν στο σχήμα του εσώρουχου (‘Αυτό είναι βρακάκι και αυτό σορτς’) ενώ η συντριπτική πλειοψηφία ταύτισε το φύλο με το χρώμα (‘Μπλε ο Φοίβος, ροζ η Αθηνά’). Όπως φάνηκε και στην περίπτωση του 6^{ου} ζεύγους, το χρώμα αποδεικνύεται πολύ ισχυρό στερεότυπο για όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου.

Στον πίνακα 3 καταγράφονται συνοπτικά τα κριτήρια με τα οποία οδηγήθηκαν τα παιδιά στις επιλογές της κατάλληλης σήμανσης, όπως αυτά προέκυψαν από τις εξηγήσεις που έδωσαν

Πίνακας 3: Κριτήρια με βάση τα οποία τα παιδιά κατανοούν τη σήμανση χώρων υγιεινής για γυναίκες και άνδρες.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ	ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΤΑΥΤΙΣΗ ΜΕ ΦΥΛΟ	<i>Φαίνεται – είναι κορίτσι / φαίνεται – είναι αγόρι</i>
ΕΧΕΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ/ΑΓΟΡΙΟΥ (συνήθως προσώπου και μαλλιών)	<i>Κοτσίδα, κόκκινα χείλη, ‘τσαπατσούλικα’-πολλά μαλλιά / μουστάκι, μαλλιά ‘καρφάκια’-λίγα μαλλιά</i>
ΦΟΡΑΕΙ ΡΟΥΧΑ ΚΟΡΙΤΣΙΣΤΙΚΑ/ΑΓΟΡΙΣΤΙΚΑ	<i>Φόρεμα, φούστα / κοστούμι</i>
ΚΑΝΕΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΩΣ ΚΟΡΙΤΣΙ/ΑΓΟΡΙ	<i>Αναφορά στον διαφορετικό τρόπο ούρησης</i>
ΑΠΟΔΟΣΗ ΦΥΛΟΥ ΣΕ ΖΩΟ Ή ΦΥΤΟ	<i>Γάτα / σκύλος Λουλούδι / κάκτος</i>
ΑΠΟΔΟΣΗ ΧΡΩΜΑΤΟΣ ΣΕ ΚΟΡΙΤΣΙΑ/ΑΓΟΡΙΑ	<i>Άσπρο και ροζ / πράσινο και μπλε</i>

Τα καθαρά σύμβολα (ζεύγος εικόνων 5), καθώς και το στερεότυπο που αποδίδει την φλυαρία στις γυναίκες (ζεύγος εικόνων 8) δεν εμφανίζονται στον παραπάνω πίνακα, γιατί δεν δόθηκαν εξηγήσεις από τα παιδιά, ακόμη και στην περίπτωση ορθών απαντήσεων.

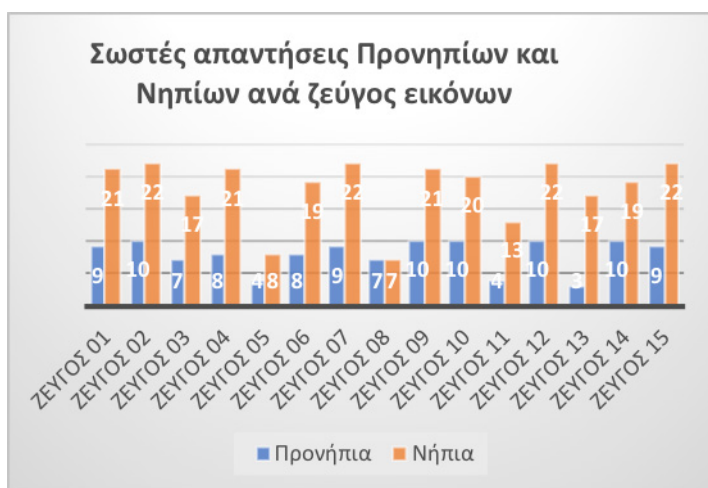
Στο Γράφημα 1, που ακολουθεί, καταγράφονται οι ορθές απαντήσεις των παιδιών κατά την πρώτη φάση της ερευνητικής διαδικασίας. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειοψηφία των σημείων αναγνωρίστηκε από τα παιδιά σε ικανοποιητικό βαθμό. Εξαιρέση αποτέλεσε το αμιγές σύμβολο (5^ο ζεύγος) το οποίο φαίνεται να μην είναι γνωστό στα παιδιά, καθώς και η σήμανση του θηλυκού μέσω απόδοσης της ιδιότητας της φλύαρης στις γυναίκες (8^ο ζεύγος). Μέτρια ήταν η αναγνώριση των αφαιρετικών εικόνων που υποδήλωναν την πράξη της ούρησης (11^ο ζεύγος), όπως και η διάκριση θηλυκού/αρσενικού μέσω σχηματικής αναπαράστασης γενετήσιων οργάνων (13^ο ζεύγος).

Όπως ήταν αναμενόμενο, τα νήπια είχαν μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχών απαντήσεων από τα προνήπια, τα οποία ήταν και λιγότερα σε αριθμό. Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι αναλογικά τα προνήπια εντόπισαν ευκολότερα την ορθή επιλογή στο 5^ο και 8^ο ζεύγος τα οποία αποδείχθηκαν τα πλέον προβληματικά για το σύνολο των παιδιών. Ωστόσο, δεν αποκλείονται και τυχαία ορθές επιλογές καθώς ο αριθμός του δείγματος ήταν μικρός. Η πιθανότητα αυτή ενισχύεται από το

γεγονός ότι τα παιδιά αδυνατούσαν να αιτιολογήσουν τις επιλογές τους δίνοντας απαντήσεις του τύπου: ‘δεν γνωρίζω’ ή ‘το επέλεξα κατά τύχη’.

Γράφημα 1: Σωστές απαντήσεις ανά ζεύγος εικόνων.

Γράφημα 2: Σωστές απαντήσεις ανά ηλικιακή ομάδα.

Όσον αφορά την παράμετρο του φύλου, τα κορίτσια φαίνεται να υπερτερούν σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις (με την εξαίρεση τριών ζευγών που έτυχαν ισόποσης αναγνώρισης). Παρότι μία μέση συνολική διαφορά της τάξης +7% δεν είναι ιδιαίτερα σημαντική, θα ήταν ενδιαφέρον να αποτελέσει αντικείμενο διερεύνησης σε έρευνα μεγαλύτερου εύρους.

Γράφημα 3: Σωστές απαντήσεις ανά ηλικιακή ομάδα.

Τέλος, σημαντικές διαφορές ανάμεσα στην α' και β' φάση της ερευνητικής διαδικασίας παρατηρήθηκαν μόνο στις περιπτώσεις του 5^{ου} και 8^{ου} ζεύγους και κυρίως από την ομάδα των προνηπίων, γεγονός που ενισχύει την πιθανότητα τυχαίων απαντήσεων.

Συμπεράσματα

Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι τα παιδιά μικρών ηλικιών μπορούν να αναγνωρίζουν σήμανση που διαφοροποιεί χώρους υγιεινής για γυναίκες και για άνδρες σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό (81,04%). Προφανώς αυτά τα δεδομένα αφορούν αποκλειστικά τα σημεία που χρησιμοποιήθηκαν στη συγκεκριμένη έρευνα και δεν μπορούν να γενικευτούν.

Ο υψηλός βαθμός αναγνώρισης εικονικών έναντι πιο συμβολικών σημείων, καθώς και η αβεβαιότητα ή η αδυναμία εξήγησης των επιλογών τους στην δεύτερη περίπτωση εξηγείται από το γεγονός ότι για την αναγνώριση των συμβόλων απαιτείται γνώση της συμβολικής διαδικασίας που συνδέει το σημαίνον με το σημαινόμενό του. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα παιδιά αναγνώρισαν τα σύμβολα σε ποσοστό περίπου 55% κατά την α' φάση, ποσοστό που μειώθηκε σημαντικά στη β' φάση, ενώ ήταν σε αδυναμία να δώσουν σαφείς απαντήσεις για τις επιλογές τους. Όπως παρατηρήθηκε και στην έρευνα της Κατσιμπέρη (2015) που εξέτασε την ικανότητα παιδιών πρωτοσχολικής ηλικίας να αναγνωρίσουν χαρτογραφικά σημεία που τους παρουσιάστηκαν αποπλαισιωμένα ή βάση σεναρίου, τα παιδιά

δυσκολεύτηκαν να ερμηνεύσουν επιτυχώς τα καθαρά σύμβολα (κυρίως στην περίπτωση της αποπλαισιωμένης παρουσίας τους). Όπως επισημαίνει και η Γκόρια σε περίπτωση που η σύμβαση δεν είναι γνωστή, τα οπτικά ερεθίσματα ερμηνεύονται κυριολεκτικά ή επιχειρούνται ελεύθερες ερμηνευτικές αποδόσεις' με αποτέλεσμα να οδηγούνται τα παιδιά σε λανθασμένες αναγνώσεις (Γκόρια, 2014, σελ. 273). Στην παρούσα έρευνα όπως και στην έρευνα της Κατσιμπέρη (2015) προκύπτουν σημαντικά καλύτερες επιδόσεις των παιδιών, όσον αφορά την αναγνώριση των εικονικών σημείων. Το ίδιο γεγονός επισημαίνεται και από την Γκόρια (2014), η οποία τονίζει το γεγονός ότι η ορθότητα της ερμηνείας χαρτογραφικών σημείων αυξάνεται όσο τα παιδιά συνθέτουν τις επιμέρους οπτικές μεταβλητές σε μία από κοινού ερμηνευτική προσέγγιση.

Τα παιδιά προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τα νοήματα των σημείων, είτε άμεσα, είτε βάσει προσωπικών συνειρμών. Τα παιδιά, φάνηκε να κατανοούν περισσότερο τα σημεία που ερμηνεύονται άμεσα, με βάση εικονικούς δείκτες, παρά εκείνα για τα οποία απαιτείται γνώση κοινωνικών συμβάσεων. Ίσως αυτό να οφείλεται στις αναπτυξιακές ικανότητες, επειδή αυτή η ηλικία συνδέεται με πολλούς περιορισμούς.

Το γεγονός ότι η μοναδική περίπτωση χαμηλής αναγνώρισης εικονικών σημείων αφορά το ζεύγος 11, όπου παρουσιάζονται σχηματικές φιγούρες γυναικών και ανδρών, ίσως να οφείλεται στον ελλειπτικό χαρακτήρα της απεικόνισης. Όπως έχει φανεί και σε προηγούμενες έρευνες με παιδιά προσχολικής ηλικίας (Paradourou & Gana, 2008), η ελλειπτική αναπαράσταση δυσκολεύει τα παιδιά, καθώς συχνά αδυνατούν να αποκαταστήσουν νοητικά το σύνολο της αναπαράστασης.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν, ότι η ηλικία είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει την ανάγνωση των σημείων, ωστόσο όχι σε σημαντικό βαθμό. Η διαφορά δεν αγγίζει τις 4 μονάδες, καθώς τα προνήπια (4 έως 5 ετών) σημείωσαν 79% επιτυχίας, ενώ τα νήπια (5 έως 6 ετών) 82%. Τα μεγαλύτερα ποσοστά επιτυχίας των προνηπίων στην περίπτωση των συμβολικών σημείων θα μπορούσε να αποδοθεί σε τυχαίους παράγοντες, καθώς τα παιδιά δεν ήταν σε θέση να εξηγήσουν τις επιλογές τους, τις οποίες μάλιστα μετέβαλαν στη β' φάση της διαδικασίας.

Τέλος, σύμφωνα με τα δεδομένα της παρούσας έρευνας, τα κορίτσια επέδειξαν υψηλότερη αναγνωριστική επιτυχία σε σχέση με τα αγόρια (84% έναντι 77,5%). Αυτό το εύρημα χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση, διότι έρχεται σε αντίθεση με την έρευνα της Κατσιμπέρη (2015), αλλά και με προγενέστερες έρευνες, όπως αυτή των Gilmartin και Patton (1984), που κατέγραψαν στατιστικά σημαντική διαφορά, με προβάδισμα των αγοριών, στην ανάγνωση χαρτογραφικών σημείων.

Βιβλιογραφία

- Γκόρια, Σοφία (2014). *Οι χάρτες στην προσχολική εκπαίδευση. Ανίχνευση των μεθόδων αποκωδικοποίησης και ερμηνευτικής προσέγγισής τους από νήπια*. Αδημοσίευτη Διαδακτορική Διατριβή. Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- Chen, Y. L., & Sie, C. C. (2016). Design factors affecting the reaction time for identifying toilet signs: A preliminary study. *Perceptual and Motor Skills*, 122(2), 636-649.
- Gilmartin, P. P., & Patton, J. C. (1984). Comparing the sexes on spatial abilities: map-use skills. *Annals of the Association of American Geographers*, 74(4), 605-619.
- Ciochetto, L. (2003). Toilet signage as effective communication. *Visible Language*, 37(2), 208
- Iio, J. (2019, July). The Semiotics of Toilet Signs. In M. Kurosu (ed.) *Human-Computer Interaction: Design Practice in Contemporary Societies* (part III) (pp. 285-294). Springer, Cham.
- Jie, Z.: The analysis of application and problems in bilingual public signs or plates. *Sino-US Engl. Teach.* 13(6), 492-498 (2016)
- Johannessen, C. M. (2013). A corpus-based approach to Danish toilet signs. *RASK-International Journal of Language and Communication*, 39, 149-183.
- Κατσιμπέρη, Χ. (2015). *Τα παιδιά ως αναγνώστες χαρτογραφικών σημείων*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Βόλος, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Pantouvaki, S. (2011). The visual and social semiotics of toilet signs in Greece. In M. A. Drinkwater (ed.) *Beyond Textual Literacy: Visual Literacy for Creative and Critical Inquiry* (pp. 131-139). Brill.
- Papadopoulou, M. & Gana, H. (2008). La lecture de textes fonctionnels multimodaux par des enfants de l'école maternelle. In A. Weil-Barais, E. Marti, K. Ravanis (eds). «Noter pour Penser: Approches Développementales et didactiques» Actes du Colloque International, Noter pour penser. Angers
- Slater, J. & Jones, C. (2018). *Around the Toilet: A research project report about what makes a safe and accessible toilet space* (April 2015-February 2018). Sheffield Hallam University: Sheffield, UK.
- Slater, J., & Jones, C. (2021). Toilet Signs as Border Markers: Exploring Disabled People's Access to Space. *The International Journal of Disability and Social Justice*, 1(1), 50-72.
- Sutherland, L., Richards, L., & Buchanan, A. (2016). *Inclusive Symbols for People Living With Dementia. Feasibility Research*. Studio LR, Making the Difference. Retrieved from: <https://www.lifechangestrust.org.uk/sites/default/files/publication/files/20161213%20Inclusive%20Symbols%20Report%20Final.pdf>
- Trifunović, A., Pešić, D., Čičević, S., & Antić, B. (2017). The importance of spatial orientation and knowledge of traffic signs for children's traffic safety. *Accident Analysis & Prevention*, 102, 81-92.

- Trisnawati, S., & Sriwarno, A. B. (2018). Visual perception of the depiction of human figures in pictorial signage of public toilets. *Cogent Arts & Humanities*, 5(1), 1553325
- Waterson, P., & Monk, A. (2014). The development of guidelines for the design and evaluation of warning signs for young children. *Applied ergonomics*, 45(5), 1353-1361.
- Wright, L. (1960). *Clean and Decent*. 3rd ed. London: Routledge & Kegan Paul

Abstract

Maria Papadopoulou, Eirene Chrysikou

For little boys or little girls?

Understanding toilet signs by young children

In modern megacities, everyday life is regulated by signs that indicate routes and places aiming to a cross-cultural direct communication, transcending the limits of linguistic semiosis. However, the meaning of these signs is not always obvious and immediately perceivable by the recipients, given the fact that such skills are usually acquired with age, education or experience in the context of social interactions. The text presents a small-scale research concerning the ways young children (32 toddlers and pre-toddlers) understand toilet signs. The research material consisted of fifteen pairs of signs which indicated sanitary facilities for women and men. The research aimed at identifying the signs that are more recognizable by the children.

Key-words: toilet signs, kindergarten children, sanitary facility signage, sign perception